

Reichelt om buddhismen - buddhister om Reichelt¹

ROLV OLSEN

Innledning

Karl Ludvig Reichelt er kanskje den internasjonalt mest kjente norske misjonær og utvilsomt den mest kontroversielle. Hans egenartede forståelse av kinesisk buddhisme og hans dristige forsøk på å nå buddhistmunkene med evangeliet i en form som de kunne forstå og motta, vakte både begeistring og motvilje, og hans visjon og metoder har fortsatt å inspirere og provosere.

For å gi et inntrykk av Reichelts betydning og den uroen han vekket, kan jeg nevne at to doktoravhandlinger er skrevet om ham, av Håkan Eilert og Filip Riisager.² Disse tegner til dels vidt forskjellige bilder av Reichelt. Den ene så Reichelt som en mann med dyp innsikt i buddhismen og en forløper for en universell religion, den andre som en forbilledlig misjonær, men med en heller grunn teologisk innsikt. Så sent som i 1996/97 skrev Jing-guan (trolig en eldre buddhistmunk med personlig kjennskap til Reichelt) en artikkelserie med sviende kritikk av Reichelt og Tao Fong Shan (TFS). Artikkelen ble utgitt i tidsskriftet *Xianggang Fojiao* ("Buddhism in Hongkong").³ Reichelts syn på Buddha var et av temaene på konferansen til "The European Network of Buddhist-Christian Studies" i 2002.⁴ Han er en av bare to nordmenn og fire skandinaver presentert i et verk som *Mission Legacies: Biographical Studies of Leaders in the Modern Missionary Movement*.⁵

Denne gangen er fokus på Reichelt og buddhismen. Hvordan oppfattet Reichelt buddhismen, og hvordan oppfattet og oppfatter buddhister Reichelt? Reichelts liv og arbeid er blitt beskrevet mange ganger.⁶ Jeg vil derfor bare gi et kort resumé her, for så kort å omtale kinesisk buddhisme på hans tid. Derfra vil jeg drøfte Reichelts syn på buddhismen. Jeg vil da i hovedsak legge vekt på hans bøker *Kristus Religionens Centrum*, *Den kristne misjon blant Kinas buddhister*, *Truth and Tradition in Chinese Buddhism* (en revidert oversettelse av *Fra Østens religiøse liv*) og *Fromhetstyper og bellidommer i Øst-Asia*. Derfra vil jeg kort gå inn på hvordan den tids kinesiske buddhister så på Reichelt, samt på hvordan i det minste noen kinesiske buddhister av i dag vurderer ham, med hovedvekt på den nevnte artikkelserien. Som en sammenfatning vil jeg prøve å gi noen ansatser til en vurdering av Reichelts forhold til buddhismen ut fra et kontekstualiserings-/kolonialiseringsperspektiv.

Reichelt og Tao Fong Shan

Karl Ludvig Reichelt (1877-1952) var født i Arendal. Han reiste til Kina i 1903 som utsending for Det Norske Misjonsselskap (NMS). Han pekte seg ut ved sin fascinasjon for buddhismen og sin beundring for den religiøse iveren som i hvert fall noen av dens etterfølgere viste, og lengtet etter å dele sin egen kristne tro med dem. I 1905 besøkte han det kjente Weishan-klosteret. Erfaringene derfra ble avgjørende for det videre livsløpet. Han besluttet å vie livet sitt til et "særlig arbeid" blant Chinass buddhister, og å forberede seg gjennom studier, observasjoner og vennskapelig kontakt med buddhistiske munk og lekfolk.⁷

I 1922 ankom Reichelt til Nanjing og startet grunnleggelsen av et eget "broderfelleskap" for religiøst søkende, Dong Ya Dao You Hui, "Østasiatisk Felleskap for Venner i Tao".⁸ Slik ville man prøve å danne et kristent felleskap som samsvarte med kinesisk, og da særlig med buddhistisk, oppfatning av et religiøst felleskap. Nanjing var særlig godt egnet for et slikt arbeid, da flere større buddhistiske sentra lå i området, og byen lå sentralt til i forhold til viktige pilegrimsruter. I tillegg til dette arbeidet opprettet man en skole for unge gutter, foreldreløse eller uten omsorg av andre grunner. Flere av disse ble senere døpt.

Fra starten av la Reichelt vekt på et godt forhold til buddhist-

munkene. Han og medarbeiderne besøkte templer og klostre og inviterte munkene på gjensitter. Det skyldes nok ikke bare strategiske overveielser at han kultiverte et vennskapelig forhold til munkene og klostrene, alt tyder på at hans vennskap var oppriktig ment. På samme tid bør man ikke undres over at stadig flere oppfattet hans vennskapelighet som en snare for å lure unge og uetablerte noviser i garnet. Den motviljen som etter hvert vokste fram fra buddhistisk hold kom likevel fullstendig overraskende på Reichelt.⁹ Samtidig ble Reichelts forhold til misjonærkolleger og hjemmeledelsen i NMS stadig mer anstrengt. Reichelt ble ansett for å være teologisk liberal og arbeidsmetodene synkretistiske. I 1926 sluttet Reichelt i NMS, og Buddhistmisjonen (BM) ble etablert som en selvstendig organisasjon.¹⁰

Arbeidet fortsatte å utvikle seg løfterikt inntil borgerkrigen for alvor rammet Nanjing. I 1927 ble misjonærene evakuert. Selv etter at forholdene ble fredeligere, var situasjonen i Nanjing vanskeligere for misjon blant buddhistmunker enn tidligere. BM fant det nødvendig å finne et nytt hovedsete for arbeidet, og bestemte seg til sist for Hongkong.¹¹ I 1930 kjøpte BM en eiendom i Hongkongs New Territories.¹² Her fikk Reichelt og den danske arkitektmisjonæren Johannes Prip-Møller virkeliggjort sine visjoner om et kristent senter etter mønster av kinesiske buddhistklostre.¹³ Senteret fikk navnet Tao Fong Shan, "Taovindfjellet" (TFS).¹⁴ Såvel dagligliv og gudstjenester som arkitektur bar preg av at målgruppen var buddhistmunker.¹⁶

Trettiårene har gjerne blitt kalt TFS' "gullalder"; den eneste perioden da TFS kunne fungere etter intensjonen. I løpet av årene fra 1930 til 1942 besøkte 1,368 buddhistmunker, -nonner og -noviser samt taoistprester og -aspiranter stedet. I tillegg kom ca. 6,000 "utlendinger og kristne". Omtrent 130 voksne ble døpt fra 1930 til 1952.¹⁵ Forholdet til buddhistene var fortsatt stort sett vennlig, selv om Reichelt allerede hadde hatt noen ubehagelige konfrontasjoner med ledende buddhister.¹⁶

Den annen verdenskrig markerte mer eller mindre enden på TFS som et pilegrims mål for religiøst søkende mennesker, og den kommunistiske revolusjonen forsterket bildet. En æra var over, noe også de som arbeidet der var fullt klar over, og jakten på en ny identitet begynte. Stadig færre munkes kom, ikke bare fordi grensen mot China var stengt; advarsler florerte mot å ha noe med

”sauetyvene” på TFS å gjøre.¹⁷ Misjonsarbeidet til buddhistmunker opphørte mer eller mindre av seg selv. Den siste munken ble døpt i 1962.¹⁸

Det mest eksepsjonelle ved Reichelts arbeid er nok den opprinnelige suksessen. I løpet av litt over tjue år ble rundt regnet 130 buddhistmunker, -nonner og -noviser, taoistprester og andre religiøse spesialister, omvendt til kristen tro og døpt. De fleste var riktig nok unge og trolig ikke altfor fastlåst i sine religiøse overbevisninger og vaner. Likevel, uansett hvordan man måtte vurdere arbeidet, kan man ikke komme bort fra at resultatet er bemerkelsesverdig. For bedre å kunne verdsette hvor usedvanlig det var, vil det kanskje være en fordel å snu saken på hodet og forestille seg et buddhistisk misjonsarbeid, med meget begrensede ressurser både med hensyn til personell og økonomi, som i løpet av en tjue års periode maktet å omvende ca. 130 kristne prester og teologiske studenter til buddhismen.

Kinesisk buddhisme på Reichelts tid

Den buddhismen Reichelt møtte var i hovedsak kinesisk Mahayana-buddhisme. Troen på ”bodhisattvaer”, mennesker som har nådd opplysning, men som venter med å gå inn i Nirvana inntil de har hjulpet alle levende skapninger til å nå utfrielsen, hadde stor plass. Buddhismen kom til Kina ved begynnelsen av vår tidsregning, tilpasset seg det kinesiske samfunnet godt og oppnådde fort en vid tilhengerskare. På Reichelts tid var imidlertid kinesisk buddhisme sagt å være inne i en nedgangsperiode. Klostre og munkener var ikke spesielt ansett, men hadde snarere rykte på seg for å være uvitende, overtroiske og uten synderlig høy moral.¹⁹ Dette kan henge sammen med at Kina gjennomgikk meget vanskelige tider, og at munkene ofte hadde mer enn nok med å livberge seg. Samtidig var reformbevegelser i gang. Den mest kjente av disse ble igangsatt av Tai Hsü, som ble en venn av Reichelt. Den vitaliteten som kinesisk buddhisme har vist etter kulturrevolusjonen tyder på at ”ryktene om dens død var sterkt overdrevne”, og at det vil være altfor enkelt å stemple den tids buddhisme som forfall. Reichelt poengterer også at mens buddhismen for en overfladisk betrakter kan synes å dø ut i Kina, så er det tydelig for dem som er i nær kontakt med den at den er i ferd med å våkne og gå framover.²⁰

Reichelt om buddhismen

Det blir gjerne sagt at problemet med å gjengi Reichelt er at han ikke var noen systematisk teolog. Det er nok mye i det, men kanskje i mindre grad enn ellers når det er tale om hans syn på buddhismen. Dette var nemlig et emne som han flere ganger nettopp behandlet systematisk, og på ulike stadier i livet.²¹

Den første boka jeg vil trekke fram er *Kristus Religionens Centrum*, utgitt i København i 1926 og i Oslo i 1927. Her skildrer Reichelt sitt syn på religionene som et viktig råmateriale i Guds rike:

*Religionen er livets dype sølvåre. Alt, som der egentlig er værdi for tid og evighet, samler seg i denne åre: livskunsten, livsmålet, livets ophav og bestemmelse, altets evige tellos (sic) - alt samler det sig i religionen. Det er livets facit.*²²

For Reichelt er religion noe grunnleggende positivt, "... en mer eller mindre bevisst ærefrygtsfuld stansen op for livets indre sammenhæng, for livets tilgrunnliggende love, bak hvilke der anes en upersonlig eller personlig kraft og plan".²³

Gud har ikke begrenset sin åpenbaring til de bibelske skrifterne. "De hindustiske og buddhistiske profeter og forfattere ... Vi kan ikke andet end ut fra de glimt, som også jødetroen og kristentroen gir, indrømme, at Gud har talt til dem, de har skuet og opfanget noget av det usigelige - det guddommelige."²⁴ Religionene ses på som en del av Guds allmenne åpenbaring, og "... der er ingen artsforskjell i Guds åpenbaring. Det længste man kan gå til, er at sige: det er en mer speciel åpenbaring og det er en mer general. Men denne forskjell bunder ikke hos Gud, men hos de redskaper, som han utvælger sig og bruker."²⁵

Religionenes budskap er derfor i hovedsak det samme.

*Gud, som har sin hånd med i folkenes liv, i deres kulturutvikling og religiøse evolution, har ved sin ånd gjort det slik, at de længst fremkomne mennesker inden de forskjellige folkeslag ad indre linjer, på en helt spontan måte gennem mange snirklede veje, tilslut er kommet frem til stort set de samme resultater i sin religiøse tænkning.*²⁶

Den religiøse utvikling fører fram mot en "sentralåpenbaring" som

samler seg om Jesus Kristus. De ulike religiøse og filosofiske tanker får sin konkrete, historiske oppfyllelse i ham. Gud forbereder menneskers sinn gjennom disse. Dette gjelder særlig begreper som *logos* og *tao*.²⁷

I buddhismen er det særlig *bodhisattva-tanken* som peker fram mot Kristus:

Ru-lai: det vil sige „modellen, som kommer frem“ ... åpenbarer sig i de forskjellige verdensfrelser, det vil sige de buddhakandidater, som av samfølelse og medynk med den ufrelste skapning foretrekker å stå på grænsen av buddhaværdigheten og verdens lidende væsener, de såkaldte *bodhisattvas*. ... Her er det, at Ru-lai får et personlig anstrøk: Normen er kommet os nær, den er trådt os nær til frelse. Her er buddhismens Immanuel: Gud er med os. Det er derfor ikke tvil om, at et av de bedste uttrykk for Kristus i den buddhistiske tankegang er "Ru-lai" - Immanuel, når man blot husker at tilføie, at her er ikke tale om en hel del verdensfrelser, *men om en der samler alle verdensfrelser i en person*. Det er derfor intet navn, som de kristne inden buddhisternes flokk er mer glad i end dette: Immanuel, d.v.s. Gud med os.²⁸

Det er altså ingen vesensforskjell mellom buddhisme og kristendom, kun en gradforskjell. Buddhismen peker i sitt vesen fram mot Kristus, og er inspirert av den samme Gud. Å bli en kristen er derfor for en buddhist ikke en overgang til noe fremmed, men en bekreftelse av alt man har stått for, bare på et høyere plan.

Vender vi oss så til *Den kristne misjon blant Kinas buddhister: En kort redegjørelse for Buddhimisjonens oppkomst, første virkeår og bærende grunntanker*, også utgitt i 1926, finner vi tilsvarende tanker, om vurderingen av religionene ikke er fullt så entydig positiv.

Reichelt minnes sitt første møte med et buddhistisk kloster med en følelse av *tremendum et fascinatum*: "Jeg fikk skue inn i en egen, lukket verden, mettet med dyp religiøs mystikk, en verden full av meget overtro og sønderrivelse, men også underbar rik på tilknytningspunkter og hellig religiøst materiale."²⁹ Derfra legger han ut om sitt syn på religionene:

...den stadige virksomhet som Kristus i sin stilling som "ordet" har utført fra tidenes begynnelse i alle folk, ætter og stammer, i alle kulturer, i alle religioner. *Kristus har som ordet (logos) kastet lys inn i de forskjellige systemer og tankebygninger - men bør den såre tone - "mørket tok ikke imot det".*

Her er religionshistorien gitt oss som i et nøtteskall: Overalt er det sannhetskorn og lyspunkter, hellige anelser og sant og dypt følte profetord. Men mørket kommer. Som tunge, mørke skyer siger det innover dette felt i sjelelivet, hvor menneskene skulle få leve den høieste art av liv (sml. "livet er menneskenes lys") og tynger det ned med all slags overtro og villfarelse.³⁰

Man kan kanskje si at for Reichelt er religionen som idé positiv og gudvillet, men som fenomen er det en blanding av godt og ondt. Det er derfor misjonærens oppgave å sile ut det beste i religionene, det som er lagt ned av Gud og peker mot ham, og sile vekk alt slagget, de demoniske krefters spill, som det er befengt med. Gjennom å søke etter lysglimtene, sølvet i malmen, kan man komme fram til selve "sølvåren", som klart peker hen mot Kristus.³¹

Det er derfor ikke problematisk for Reichelt å ta opp buddhistiske tradisjoner, melodier og endog tekster i den kristne gudstjenesten. Alt er skapt av Gud, og alt godt og verdifullt peker mot Kristus og oppfylles i ham. Han kan derfor til og med ta en buddhistisk hymne inn i gudstjenesten, med den eneste endring at "Vestens paradisi" skiftes ut med "Kristi rike".³² Nøkkelen for Reichelts vurdering av buddhismen blir dermed tilsvarende Luthers "Was Christum Treibet". Jo større likhet med kristendommen, jo høyere buddhisme. Ut fra dette blir "Det Rene Lands skole" med sin vekt på frelse gjennom påkallelse av Amitabha Buddha, uansett om tilbederen er verdig eller ei, den fremste buddhisme.

Fra disse vender jeg meg til *Truth and Tradition in Chinese Buddhism*, utgitt i 1934. Det er en revidert oversettelse av *Fra Østens religiøse liv*, utgitt i 1921. Tittelen kan gjerne leses som en programerklæring. Reichelt ønsker å vise sannheten, verdien, i buddhismen og dens tradisjoner. Denne er først og fremst å finne i hva han beskriver som den fremste tanken i kinesisk Mahayana, "frelse for alt levende".³³ De indre tankelinjene i Mahayana leder hen mot tanken om den ene, universelle frelseren, liksom Justin

Martyrens *Logos spermaticos*, spiren til visdom bakenfor de ulike religiøse systemene.³⁴

Blant de mange retninger innen buddhismen settes "Det Rene Lands Skole" høyest. "Likesom det 'Rene Land' på ett vis er den edleste greinen på det kinesiske buddhistiske treet, så danner dens fremste tilhengere en 'elite' blant de religiøse gruppene i Østen."³⁵ For Reichelt er kjernen i "Det Rene Lands Skole" troen på Allfader Amitabha, den sanne Buddha-ideen, som virker gjennom sine bodhisattvaer.³⁶

Vi ser ellers at Reichelt langt fra er ukjent med de ulike buddhistiske skolene, men at han først og fremst interesserer seg for dem som mulige kontaktpunkter til kristendommen.³⁷ Han finner også mange likhetspunkter mellom de to. Han anser at det mest verdifulle kristne kan lære av buddhister er et videre syn på tid og evighet, rom og utvikling, forskjellen mellom den absolutte virkelighet og den temporære sansbare verden. Tilsvarende kan kristne først og fremst tilby buddhister budskapet om Kristus, som åpner en ny og levende vei til evig enhet med Gud. Han siterer "vidsynte kinesiske buddhister" som sier at buddhismen legger vekt på å gå ut fra verden, og kristendommen å gå inn i verden.³⁸

Endelig vil jeg se på *Frombetstyper og helligdommer i Øst-Asia*, bind I, utgitt i 1947. Reichelt vier her god plass til en sammenlignende drøftelse av religiøse gjennombrudd. Her understreker han at religiøst søkende buddhister, taoister og konfucianere kan oppnå en virkelig, sann og betydningsfull religiøs opplevelse. Samtidig er denne noe helt annet enn en "omvendelse" i kristen forstand, og han foreslår å kalle den "oppnåelse av en kosmisk bevissthet".³⁹ Denne preges av klarhet og fred, integritetsbevissthet og innføling og samfølelse med all-livet, til tider også "med menneskene i deres timelige og åndelige nød".⁴⁰

Denne kosmiske bevisstheten er meget verdifull, men sidestilles likevel ikke med en kristen omvendelse, da den forblir i den generelle åpenbarings område.⁴¹ Sammenlignet med sine tidligere bøker, hvor Reichelt understreker sammenhengen mellom den allmenne og den spesielle åpenbaring, legger han nå mer vekt på skillet. Selv om buddhismen er en dyp filosofi, mangler den det som bare Kristus kan gi, trosevnen i møte med det store valget.⁴²

Som en *konklusjon* vil jeg si at Reichelts religionsteologi, hans

syn på forholdet mellom kristendommen og de andre religionene, er evolusjonært. Kristendommen er tydelig plassert "på toppen av stigen". Et slikt syn var i ferd med å bli vanlig i det internasjonale misjonsmiljøet.⁴³ Denne "stigemodellen" synes å ha preget Reichelt sterkere enn den liberale teologien i og for seg. Kristendommen er den høyeste religion, særlig i sin "johanneiske" form. I religionsteologiske diskusjoner yndet Reichelts å sitere Matt 5,17, "jeg er ikke kommet for å ødelegge, men for å oppfylle".⁴⁴ "Stigemodellen" medfører videre at det beste i buddhismen peker henimot kristendommen, og det er disse sider han legger vekt på. Det er altså tale om en klart selektiv buddhisme.

For Reichelt var imidlertid teologi langt mer enn intellektuell orientering. Han var tydelig preget av en mer mystisk orientert kristendom. Livet og arbeidet til den kjente indiske kristne mystikeren Sadhu Sundar Singh (1889-1929) var en vesentlig inspirasjonskilde for Reichelt.⁴⁵ Reichelt la vekt på religiøs meditasjon og bønn, og brukte midler som røkelse og bjeller som hjelpemidler til å nå fram til større religiøs årvåkenhet. Hans teologi og tilbedelse var sentrert om "den kosmiske Kristus", snarere enn om den historiske Jesus.

Han er også tydelig mest opptatt av den folkelige kinesiske buddhismen slik den artet seg blant vanlige munkar. Thelle har derfor rett i at han ikke var særlig opptatt av den mer filosofiske buddhismen, men mens Thelle ser dette som en svakhet, ville Reichelt trolig heller sette det som en styrke⁴⁶. Han var nemlig opptatt av den buddhismen som faktisk ble levd på hans tid, og søkte etter å nå den åndelige eliten. Dette var ikke det samme som den filosofiske eliten, men snarere de hvis buddhisme samstemte mest med idealet, den "reicheltske" kristendomsform.

Var det så et misvisende bilde Reichelt tegnet av buddhismen? Ja, for det var i høy grad tegnet på luthersk kristendoms premisser i stedet for på sine egne. Svaret blir nok også "ja" hvis man tenker på buddhismen som helhet, men hvis det gjelder folkelig kinesisk buddhisme på Reichelts tid, er det mulig at bildet ikke er fullt så skjævt.

Buddhister om Reichelt

Når det så gjelder buddhisters syn på Reichelt, vil jeg trekke fram tre grupper av kinesiske buddhister: De i samtiden som sluttet seg

til ham, de i samtiden som avviste ham, og de i nyere tid som har kommet med sin vurdering, med hovedvekt på de siste. Utvalget vil nødvendigvis være begrenset og representativiteten usikker.

Blant de *buddhister som konverterte til kristendommen* gjennom Reichelts arbeid, finner man naturlig nok en nærmest entydig positiv holdning. Reichelt står som idealet, en mester, en helgen, nærmest en bodhisattva. Gjennom møtet med Reichelt og Tao Fong Shan har flere fortalt at de ble møtt med kjærlighet, fant mening med livet, eller ble fri fra syndebyrden.

For flertallet av *den tids buddhister* var nok synet likevel et helt annet. En opprinnelig positiv holdning ble etter kort tid avløst av en bitter fiendtlighet hos mange. Igjen er dette ikke annet enn hva man burde vente. Hvordan ville reaksjonene vært blant norske kristne på et buddhistisk misjonsarbeid som i hovedsak rettet seg mot prester og teologiske studenter, og som resulterte i at ikke så få av disse faktisk forlot sin kristne tro og ble buddhister? Det overraskende er snarere at dette kom så uventet på Reichelt og hans medarbeidere.

Vender vi oss så til vår egen tid, vil jeg først nevne de kinesiske buddhister med kjennskap til Reichelt som jeg selv har snakket med. De hadde for så vidt et positivt inntrykk av Reichelt, eller var i det minste for høflige til å si noe annet i mitt nærvær. De var derimot langt mer kritiske til dem som konverterte, og anså at de hadde valgt en enklere vei.

Et helt annet syn på Reichelt finner vi i Jingguans artikler i tidskriftet *Xianggang Fojiao*, nært knyttet til det kjente buddhistiske sentret Fo Kuang Shan, "Buddhalysfjellet", på Taiwan. I 1996/97 tar en serie på tre artikler for seg "Tao Fong Shans hemmeligheter".⁴⁷ At en slik artikkelserie i det hele tatt kommer på trykk over førti år etter Reichelts død, er i seg selv et bevis på at møtet med hans misjonsarbeid etterlot dype sår.

Reichelt vurderes på den ene siden som en fremragende kjenner av buddhismen. "Hans kjennskap til buddhismen var langt høyere enn de nordiske religionsforskernes", sies det, og han berømmes for å ha gjort buddhismen tilgjengelig gjennom sine skrifter.⁴⁸ På den andre siden kritiseres han for uærlighet, da han ikke offentlig vil innrømme sin indre overbevisning om at kristendommen ikke kan måle seg med buddhismen.⁴⁹

Den skarpeste kritikken er imidlertid reservert for hans

misjonsmetoder. Reichelt og hans medarbeidere benyttet seg av bestikkelser for å få folk til å komme.⁵⁰ De besøkte buddhisttempler og tok del i tilbedelsen for å lokke folk til seg.⁵¹ Unge, naive noviser ble lokket bort fra de gamle munkene som hadde oppfostret dem.⁵² Var flyttingen til Hongkong delvis motivert ut fra et ønske om å unngå rettsforfølgelse?⁵³

Jingguan mener ellers å finne en klar vridning hos Reichelt, ikke mot buddhismen, men mot taoismen. Dette sees åpenbart ikke som positivt, noe som uttrykkes med ordtaket "den viseste ble den tåpeligste".⁵⁴ Ikke bare vender han langt på vei ryggen til den religionen som han har ført så mange til, men han gjør bruk av tvilsomme metoder for å oppnå udødelighet.⁵⁵ Reichelt sees dermed i bunn og grunn som en tragisk skikkelse.

Er det så bakgrunn for denne kritikken? Det er lite trolig at Reichelt og hans medarbeidere bevisst benyttet seg av uærlige metoder for å vinne buddhister for kristendommen. Han kan nok frikjennes fra påstanden om falsk *intensjon*. Like fullt er kritikken urovekkende. Ble egentlig de etiske utfordringene knyttet til misjonsmetodene hans tatt tilstrekkelig på alvor? Avdekket en tragisk mangel på empati og respekt for mennesker med annen tro fra kristne misjonærer generelt, eller i det minste mange nok til at misjonærer ble tiltrodd hva som helst? Artikkelserien har fanget opp det paradoksale at Reichelt i sitt arbeid blant buddhister i så høy grad benytter seg av taoistisk terminologi, og viser forkjærlighet for *Daodejing (Taoteking)*, det mest kjente taoistiske skriftet. Å påstå at Reichelt ble mer taoist enn kristen virker likevel som en overfortolkning. Det er nok snarere et nytt utslag av hans eklektiske metode, hvor han gjør bruk av de innfallsvinkler som synes å fungere. *Tao* er jo også langt fra noe eksklusivt taoistisk begrep, og var vel innarbeidet i kinesisk bibelspråk lenge før Reichelt.

Reichelt går allerede i sine tidlige skrifter meget langt i retning av å identifisere *logos* med *tao*. Årsaken er ikke at han forlater kristendommen til fordel for buddhismen, men snarere at han i forståelsen av *tao* finner samklang med kristen tankegang, og særlig med *logos*-begrepet. Dette samsvarer med hans grunnsyn på religionene som uttrykk for Guds allmenne åpenbaring. Det stemmer også med hans positive syn på tradisjonell kinesisk religiøsitet, som han anser for å være et enda renere uttrykk for troen

på den ene Gud enn selv den jødiske Jahve-tro.⁵⁶ Når han så i tillegg legger vekt på å kle det kristne budskapet i kinesisk drakt, er det fullt forståelig at han kan gjøre slik ekstensiv bruk av taoistiske begreper. Han kan endog kalle seg en taoist - men, underforstått, en kristen taoist.

Som en *konklusjon* vil jeg si at Reichelts misjonsmetoder førte med seg en dyp motvilje blant kinesiske buddhister. Munkene hadde først mottatt ham med glede som en utlending med interesse for deres religion. Da de så oppdaget at han ønsket å vinne dem for sin tro, ble vennskapet naturlig nok avløst av følelser av svik. Selv om Reichelt nok aldri hadde ønsket å lure noen til kristen tro, ble han oppfattet slik, og det skapte dype og varige sår.

Dette henger sammen med hva jeg vil kalle en fundamental motsetning mellom Reichelts to mål; å opprettholde vennskapelige forhold til buddhistmunkene og å omvende dem til kristendommen.⁵⁷ Den eneste måten denne motsetningen kunne blitt overvunnet på var ved at flertallet, eller i det minste et betydelig mindretall, av buddhistmunkene virkelig ble kristne. Uforbederlig optimist som han var, kan det være at det var nettopp hva Reichelt opprinnelig så for seg. Målet ble umuliggjort ved de begrensede ressursene og de stadige forstyrrelsene. Det er likevel høyst usannsynlig at det noen gang virkelig var en realistisk mulighet, nesten uansett hvor lenge man hadde fått arbeide i fred og hvor mye midler man hadde hatt til rådighet.⁵⁸

Buddhismen ifølge Reichelt

Forskere har vurdert Reichelts forståelse av buddhismen ganske forskjellig. Det er likevel ikke tvil om at Reichelt hadde godt kjennskap til buddhismen. I hans skrifter var det imidlertid tale om en selektiv buddhisme med vekt på de sidene som harmonerte med kristendommen. Som Thelle har påpekt, la Reichelt mer vekt på å trekke fram "det beste i buddhismen" med tanke på misjon enn på å gi en systematisk helhetsfremstilling. Hva som var "det beste" i buddhismen ble imidlertid vurdert ut fra ytre kriterier, hva som harmonerte mest med kristendommen, og ikke ut fra hva som harmonerte best med de buddhistiske idealer.⁵⁹ Det er derfor vanskelig å konkludere annerledes enn at Reichelt gav et skjevt og misvisende bilde av buddhismen. Samtidig kan hans sympati for buddhismen og dens tilhengere ha ført til en langt

større grad av empati enn hva som var vanlig blant forskere i hans tid, og hans konsentrasjon om den mer folkelige buddhismen snarere enn den intellektuelle elites filosofiske tradisjon kan ha ført til at den buddhismen han beskriver likevel i høy grad kan være vel så sakssvarende. Bildet blir derfor ikke entydig.

Er det så tale om synkretisme? Ble Reichelt buddhist på sine eldre dager, eller i det minste forløper for en "universell religion"? Her vil det være gunstig å sondre mellom intensjon og funksjon. Forutsatt den tradisjonelle forståelsen av synkretisme som et samrøre av tradisjoner uforenlig med evangeliet, er det liten tvil om at Reichelts *intensjon* aldri var synkretistisk. Han markerer rett som det er klar front mot synkretismen.⁶⁰ Samtidig er det vanskelig å benekte at arbeidet kunne oppleves som synkretistisk. Minst en av munkene dannet også senere sin egen religion, hvor han søkte å hente det beste fra alle religioner. Man kan derfor si at arbeidet til en viss grad var synkretistisk i sin *funksjon*.

Skal man så vurdere Reichelt ut fra problematikken *kontekstualisering - kolonialisering*, vil det også være nyttig å skjelne mellom intensjon og funksjon. Reichelts intensjon var en kristendom som var både sann kristen og sant kinesisk.⁶¹ Det er likevel vanskelig å komme bort fra at hans misjonsmetoder i stor grad var koloniale i sin *funksjon*. Mange av de omvendte var meget unge, noe som imidlertid også kunne være tilfelle for buddhistiske noviser. Hans metode med først å bygge vennskap og så søke å vinne buddhister for kristendommen vakte naturlig nok dyp motvilje, da mange følte seg sveket. Når det er sagt, bør det likevel tilføyes at det er liten grunn til å anta at Reichelt opptrådte noe mer kolonialistisk enn flertallet av sine samtidige misjonærkolleger. Tvert imot virker det som han viste stor forståelse og sensitivitet for problematikken til å være et barn av sin tid.⁶² Svaret på spørsmålet vil derfor avhenge både av om man spør etter intensjon eller funksjon, og av om man bruker den tids eller vår tids normer som målestokk.

Det er likevel tragisk at et arbeid som hadde vennskap mellom buddhister og kristne som et av sine uttalte mål, skapte bitrere og mer varig motvilje blant buddhistmunker enn kanskje noe annet kristent misjonsarbeid. Manglende sensitivitet overfor følelsene til de menneskene han arbeidet iblant er nok, om ikke hele årsaken, så i det minste én av grunnene. Reichelt og hans medarbeidere kan ikke frikjennes helt for anklagen om kolonialistisk praksis.

Noter

- ¹ Foredrag ved Misjonshøgskolens "Reichelt-dager", 11.-12. mai 2004.
- ² Eilert 1974, Riisager 1973 og 1998.
- ³ Jinggvan 11/1996:16-19, 12/1996:32-35, 1/1997:19-23.
- ⁴ Se Eilert 2002: 93-102.
- ⁵ Thelle 1994:216-224.
- ⁶ Se for eksempel Thelle 1995:34-38.
- ⁷ For Reichelts egen beskrivelse av oppholdet i Weishan, se Reichelt 1947: 9-14.
- ⁸ Mer i Riisager 1973: 191; Eilert 1974: 154f.
- ⁹ Sharpe 1984: 135-137.
- ¹⁰ Mer i Riisager 1998: 299-312.
- ¹¹ Mer i Reichelt 1930: 13-27; Riisager 1973: 331-350; Sharpe 1984: 110, 115-118.
- ¹² I dag er Sha Tin en drabantby med ca. 750.000 innbyggere.
- ¹³ Reichelt 1947: 21. For en grundigere beskrivelse av TFS, se Faber 1994: 44-53, tegning 43-49 og foto 1-6.
- ¹⁴ *Tao*, "vei'en", er som kjent et sentralt kinesisk filosofisk/religiøst begrep. Samtidig brukes det i den protestantiske bibelen for å gjengi *logos*, "ordet" i Joh. 1. Navnet kunne derfor forstås både i kristen og tradisjonell kinesisk retning. Ofte blir det gjengitt som "fjellet hvor kristusvinden blåser".
- ¹⁵ Sharpe 1984: 205f.
- ¹⁶ Se for eksempel Sharpe 1984:135-137.
- ¹⁷ Begrepet "sauetyver" skal ofte ha blitt brukt i buddhistisk kritikk av Reichelt og TFS. Bakgrunnen kan være at Reichelt yndet å applisere Jesu ord i Joh 10,16 ("Jeg har også andre sauer ...") på buddhistmunkene.
- ¹⁸ Dåpsregister for TFS, no. 160, 21/01/62.
- ¹⁹ For et mer kuriøst eksempel på den forholdsvis lave anseelsen til buddhistmunkene, se Lach 1958/1977:8, 10f.
- ²⁰ Reichelt 1934:5, 308-321.
- ²¹ Ulike forskere har likevel vurdert ham høyst forskjellig. Mens Filip Riisager ser en prisverdig misjonær, men med en høyst mangelfull teologi, og Notto Reidar Thelle ser en på mange måter forholdsvis grunn kjenner av buddhismen, en som ikke er videre interessert i de filosofiske skolene, men begrenser seg til tilbedelsen av Amithaba, ser Håkan Eilert en mann med dyp innsikt i buddhismen og en forløper for en universell teologi. Med fare for å lyde som en dårlig kopi av Schweitzer, vil jeg si at vi her ser hvordan de forskjellige forskernes bakgrunn og interesser danner rammen for fortolkningen av Reichelt. For den mer tradisjonelt grundtvigianske Riisager er skapelsesteologien fundamental. For Thelle, med sin erfaring fra japansk religionsdialog, er den filosofiske buddhismen referanserammen, og den mer naive, folkelige buddhismen synes å være av mindre verdi. Eilert derimot, med sitt ståsted i pluralistisk teologi, søker og finner en sjelsfrende.
- ²² Reichelt 1926/27:7. Forfatterens egen uthevelse.
- ²³ Reichelt 1926/27:9.
- ²⁴ Reichelt 1926/27:13. Forfatterens egen uthevelse.
- ²⁵ Reichelt 1926/27:14. Forfatterens egen uthevelse.

- ²⁶ Reichelt 1926/27:17. Forfatterens egen uthevelse.
- ²⁷ Reichelt 1926/27:19-25.
- ²⁸ Reichelt 1926/27:27.
- ²⁹ Reichelt 1926:3.
- ³⁰ Reichelt 1926:19f. Forfatterens egen uthevelse.
- ³¹ Se også Reichelt 1947:30f.
- ³² "Jeg bøier i ærefrykt mit hode, idet jeg skuer fremover mot Kristi rike, fylt av fred og salighet. Kristus er den store Veileder og Mester, som er villig til å ta imot alt som lever og føre dem vell hjem. Jeg gjør nu det hellige løfte, at jeg vil vandre fremover mot livet (i Kristi evige rike). Måtte Din barmhjertighet (O, Herre Kristus) hjelpe og bevare mig!" Amen". Reichelt 1930; Strandenæs 1995:25.
- ³³ "The salvation of all living things' (P'u chi chung sheng)". Reichelt 1934:1. Min oversettelse.
- ³⁴ Reichelt 1934:6.
- ³⁵ "Just as the "Pure Land," in a certain sense, is the noblest branch on the tree of Buddhism in China, so its best adherents form a body of "élite" among the religious classes of the east." Reichelt 1934:151. Min oversettelse.
Se også Reichelt 1934:5.
- ³⁶ Reichelt 1934:352-362.
- ³⁷ Se f.eks. Reichelt 1934:355-361.
- ³⁸ Reichelt 1934:372-374.
- ³⁹ Reichelt 1947:18-20.
- ⁴⁰ Reichelt 1947:20.
- ⁴¹ Reichelt 1947:22-25, 51-69.
- ⁴² Reichelt 1947:22-25, 51-69.
- ⁴³ Jeg tenker da ikke minst på Farquhar og hans syn på kristendommen som "The Crown of Hinduism".
- ⁴⁴ Riisager 1973:103. Dette var også et av nøkkelstedene til Farquhar.
- ⁴⁵ Riisager 1988:132-154.
- ⁴⁶ Thelle 1995:43-45; 1998:210f.
- ⁴⁷ Jingtuan 11/1996:16-19, 12/1996:32-35, 1/1997:19-23.
- ⁴⁸ Jingtuan 1/1997:21.
- ⁴⁹ Jingtuan 1/1997:21.
- ⁵⁰ Jingtuan 11/1996:17.
- ⁵¹ Jingtuan 11/1996:17.
- ⁵² Jingtuan 11/1996:17f, 12/1996:33.
- ⁵³ Jingtuan 11/1996:18.
- ⁵⁴ Jingtuan 1/1997:22.
- ⁵⁵ Jingtuan 1/1997:21.
- ⁵⁶ Reichelt 1926/27:11.
- ⁵⁷ Jeg sikter ikke her til personlige vennskap mellom forkjempere for ulike religioner og livssyn, men å danne og utnytte vennskap som et strategisk middel i misjonsarbeidet.
- ⁵⁸ På samme vis ville det keiserlige Kina etter alt å dømme ikke blitt kristnet om utfallet av "ritestriden" hadde vært det motsatte. Oppgaven var simpelthen for stor, og hindrene for mange.

- ⁵⁹ Se Thelle 1995:453-45; Thelle 1998:211-213.
- ⁶⁰ Se for eksempel Reichelt 1926:15f, 25; Reichelt 1926/27:15.
- ⁶¹ Det er sannsynlig at han ville ha satt pris på begrepet "kontekstualisering" om det fantes på hans tid, selv om han trolig ville ha foretrukket en mer elegant begrepsbruk.
- ⁶² Se for eksempel hans motforestillinger mot å la en koloni som Hongkong være hovedsenteret for misjonsarbeidet. Reichelt 1929:126.

Kilder og litteratur

- Covell, Ralph R., *Confucius, the Buddha, and Christ: A History of the Gospel in Chinese*, Orbis Books, New York, 1986.
- Eilert, Håkan, *Boundlessness: Studies in Karl Ludvig Reichelt's Missionary Thinking with Special Regard to the Buddhist-Christian Encounter*, Forlaget Aros, Århus, 1974.
- Eilert, Håkan, "Buddha in Karl Ludvig Reichelt's Theology", i *Swedish Missiological Themes (Svensk MissionsTidsskrift)*, Uppsala, Vol. 90, No. 1, 2002, s. 93-102.
- Faber, Tobias, *Johannes Prip-Møller: A Danish Architect in China*, translated from Danish by Margit Lykke Bruun and Frits Fogh-Hansen, Christian Mission to Buddhists, Tao Fong Shan Christian Centre, Hong Kong, 1994.
- "Hvad nu?", i *Buddhistmisjonen*, Oslo, Årgang 2, Nr. 3, 1927, s. 45. Usignert.
- Kraft, Charles H., "Ideological Factors in Intercultural Communication", i *Missiology*, Vol.2, no.3 (July 1974), s. 300-312.
- Lach, Donald F., Introduction to Gulik, Robert van, *The Chinese Bell Murders*, The University of Chicago Press, Chicago, 1958, Reprint, 1977.
- Orr, Robert G., *Religion in China*, Friendship Press, New York, 1980.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Dagbøker, Bind I A, 1922-1927*, Kopier fra Riksarkivets privatarkiv nr. 592, K.L. Reichelt, bind I, 1922-1932.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Den kristne misjon blant Kinas buddhister. En kort redegjørelse for Buddhistmisjonens oppkomst, første virkeår og bærende grunntanker*, Buddhistmisjonens forlag, Oslo, 1926.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Frombetstyper og bellitgdommer i Øst-Asia*, Bind I, Gads forlag, København, 1947.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Kristus religionens centrum*, Buddhistmisjonens forlag, København, 1926, Oslo, 1927.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Tao Fong Shan: Et innlegg for bygningen av vårt nye Broderhjem ved Sbatin stasjon, Syd-Kina*, Den kristne Buddhistmisjons Forlag, Oslo, 1930.
- Reichelt, Karl Ludvig, *Truth and Tradition in Chinese Buddhism: A Study of Chinese Mahayana Buddhism*, Revised Translation of "Fra Østens religiøse liv", Nanjing, 1927, Revised and Enlarged, Shanghai, 1934, Reprint, SMC Publishing Inc., Taipei, 1990.
- Reichelt, Karl Ludvig og Thelle, Notto Normann, "Reichelt og Thelles beretning av 29/3 1927 fra Shanghai", i *Buddhistmisjonen*, Oslo, Årgang 2, Nr. 3, 1927, s. 40-45.

- Reichelt, Karl Ludvig, "Reiseskildring IV", i *Buddhistmissionen*, Oslo, Årgang 4, Nr. 8, 1929, s. 126f.
- Riisager, Filip, *Forventning og oppfylldelse*, Forlaget Aros, Hjørring, 1973.
- Riisager, Filip, *Lotusblomsten og korset*, Gads forlag, København, 1998.
- Sharpe, Eric, *Karl Ludvig Reichelt: Missionary, Scholar and Pilgrim*, Tao Fong Shan Ecumenical Centre, Hong Kong, 1984.
- Strandenæs, Thor, "Liturgien - mellom universell form og lokal kulturytring", i *Norsk Tidsskrift for Misjon*, Oslo, Årgang 49, Nr. 1, 1995, s. 1-31.
- Thelle, Notto Reidar, "Karl Ludvig Reichelt 1877 - 1952: Christian Pilgrim of Tao Fong Shan", i *Mission Legacies: Biographical Studies of Leaders of the Modern Missionary movement*, Orbis Books, New York, 1994, s. 216-224.
- Thelle, Notto Reidar, "Reichelts misjon og livsverk - en utfordring til vår tid", i *Norsk Tidsskrift for Misjon*, Oslo, Årgang 49, Nr. 1, 1995, s. 33-52.
- Thelle, Notto Reidar, "Karl Ludvig Reichelt - pioneren som kom inn fra kulden. Behov for en kritisk vurdering", i *Norsk Tidsskrift for Misjon*, Oslo, Årgang 52, Nr. 4, 1998, s. 195-216.

Kilder og litteratur på kinesisk, med norsk oversettelse av tittel:

- Dåpsregister for medlemmene i Tao Fong Shan kristne menighet, 1930-.
- Jingguan, "Tao Fong Shans hemmeligheter", del I, i *Buddhism in Hong Kong*, No. 438, November 1996, p. 18-21.
- Jingguan, "Tao Fong Shans hemmeligheter", del II, i *Buddhism in Hong Kong*, No. 439, December 1996, p. 32-35.
- Jingguan, "Tao Fong Shans hemmeligheter", del III, i *Buddhism in Hong Kong*, No. 440, January 1997, p. 19-23.

Rolv Olsen, f. 1956. Cand.theol. Misjonshøgskolen, 1984. Theol.lic. Lunds Universitet, 2001. Misjonsprest for NMS, Taiwan, 1985-90. Studentprest for NMS, Oslo, 1990-92. Misjonsprest for Den nordiske kristne Buddhistmisjon (DNKB, nå: Areopagos) og superintendent (senere: forstander), Tao Fong Shan Christian Centre, Hongkong, 1992-98. Stipendiat, DNKB, 1998-2000. Høgskolelektor i KRL, Høgskolen i Hamar, 2000-03, Høgskolen i Bodø, 2003-04. Instituttleder, Egede Instituttet, 2000-02, 2004-.

Reichelt on Buddhism - Buddhists on Reichelt

Karl Ludvig Reichelt is admired and criticised for his characteristic understanding of Chinese Buddhism and his daring attempt to reach the Buddhist monks with the Christian Gospel in a way they could relate to and accept. His theology of religions was to a large extent shaped on an evolutionary model, where the difference between religions is more of degree than of kind. It is the task of the missionary to utilize the points of contact in other religions. At the same time, syncretism should be rejected. The Buddhism Reichelt describes is an eclectic one, with emphasis on those aspects most congenial to Christianity. Thus, the picture he draws is undoubtedly biased. It is not surprising that the missionary methods of Reichelt met with resentment among Chinese Buddhists. By, on the one hand, establishing friendship with the Buddhist community while, on the other, trying to convert Buddhists to the Christian faith, many Buddhists felt betrayed. The article series "The Dark Secrets of Tao Fong Shan", published in "Buddhism in Hong Kong", 1996/97, is a testimony to the lasting hostility. How to assess the work of Reichelt from the angle of approach of contextualization and colonization? There is no reason to believe that Reichelt consciously employed unethical methods. He may thus be acquitted of having colonial intent. On the other hand, one can hardly deny that his methods to a large extent were colonial in function.